

NEĮGALIŲJŲ DALYVAVIMAS SPORTINĖJE VEIKLOJE: SPORTUOJANČIŲ NEĮGALIŲJŲ POŽIŪRIS

Marija Pociūnaitė, Ugnė Žalkauskaitė

Kauno technologijos universitetas, Kaunas, Lietuva

ANOTACIJA

Straipsnyje pristatomos neįgaliųjų dalyvavimo sportinėje veikloje patirtys ir požūriai. Naudojant pusiau struktūruoto interviu metodą, nagrinėjami tokie aspektai kaip dalyvavimo sportinėje veikloje motyvai, dalyvavimo sportinėje veikloje įtaka / reikšmė, sportinės veiklos privalumai ir dalyvavimą ribojantys veiksniai bei sporto organizacijų ir trenerių kvalifikacijos vertinimas.

Raktažodžiai: neįgalieji, dalyvavimas, sportinė veikla.

ĮVADAS

Kaip akcentuojama 2010 metais Lietuvoje ratifikuotoje Jungtinių Tautų neįgaliųjų teisių konvencijoje, dalyvaudami sportinėje veikloje neįgalieji turi galimybę atskleisti savo poreikius, išskelti problemas ir siūlyti galimus sprendimo būdus. Taip pat, dalyvaudami sportinėje ar kitokio pobūdžio veikloje, neįgalieji tampa labiau matomi, ir tai skatina didesnę socialinę dialogą tarp neįgaliųjų ir sveikosios visuomenės. R. Ruolytė-Verschoore (2012) nurodo, kad negalią turintys asmenys, dalyvavimo metu pasitelkdami vidinius ir išorinius resursus, gali ne tik spręsti aktualias problemas, bet ir „atrasti save“, konstruoti teigiamą savivaizdinį, keisti ir / ar kurti tarpusavio santykius.

Lietuvos autorių tyrimai rodo, kad fizinis aktyvumas turi teigiamos įtakos ne tik neįgaliųjų fizinei sveikatai (Skučas, 2012 a, 2012 b; Požėrienė ir kt., 2013), gyvenimo kokybei (Skučas, Mockevičienė, 2009; Samsonienė ir kt., 2010; Skučas, 2010), bet ir neįgalių asmenų socialinei gerovei (Samsonienė ir kt., 2008; Mockevičienė, Savenkovienė, 2012). L. Radzevičienė (2007) pabrėžia, kad sportinė veikla neįgaliesiems tampa ne tik reabilitacijos, bet ir socialinių lūkesčių įgyvendinimo priemone, reikšminga gyvenimo kokybės dalimi. Galima teigti, kad realizuodami užimtumo poreikį neįgalieji atranda galimybių (at-)kurti socialinius santykius, konstruoja aktyvų asmeninį ir socialinį tapatumą. Kaip rodo tyrimai (Skučas, 2010; Samsonienė ir kt., 2010; Ruolytė-Verschoore, 2012; Požėrienė ir kt., 2013), neįgalieji, kurie dalyvauja kokioje nors veikloje, sėkmingiau įveikia pasirinkimo ir prieinamumo situacijas ir labiau pasinaudoja esamomis galimybėmis nei pasyvūs, nedalyvaujantys veiklose neįgalūs asmenys, kurie labiau linkę pabrėžti aplinkos trūkumus. Taip pat dalyvavimo metu įvaldomi socialinės aplinkos elgesio ir bendravimo modeliai, kurie tampa tolesnės veiklos, motyvacijos pagrindu.

Kaip nurodo L. Samsonienė ir kt. (2010), neįgaliųjų dalyvavimą sportinėje veikloje lemia trys tarpusavyje susijusios veiksnių grupės: *sveikatos būklė, aplinka* (fizinė ir socialinė) ir *asmeniniai* veiksniai (lytis, amžius, auklėjimas, motyvacija ir pan.), kurie gali paskatinti arba apriboti neįgaliųjų fizinę veiklą. V. Kavaliauskas ir J. V. Vaitkevičius (2013) pabrėžia, kad neįgaliųjų įsitraukimą į sportinę veiklą labiausiai riboja sporto trenerių nebuvimas, informacijos

stoka apie neįgaliųjų sporto klubus ir sporto galimybes. Tyrimo metu sportinėje veikloje nedalyvaujantys neįgalūs respondentai nurodė, kad materialinė padėtis, problemiškas atvykimas iki sporto klubo bei informacijos stoka yra pagrindinės nesportavimo priežastys.

Tyrimo objektas – neįgaliųjų požiūris į dalyvavimą sportinėje veikloje.

Tikslas – ištirti sportuojančių neįgaliųjų požiūrį į dalyvavimą sportinėje veikloje.

Tyrimo problema. Nacionalinėje neįgaliųjų socialinės integracijos 2013–2019 metų programoje (2012) nurodoma, kad bendras sportuojančių neįgaliųjų skaičius Lietuvoje sudaro vos du procentus visų neįgaliųjų. Pabrėžiama, kad Lietuvoje vis dar stinga programų ir priemonių, kurios neįgaliesiems asmenims padėtų aktyviau įsitraukti į sporto, fizinio aktyvumo ir rekreacijos veiklas, finansavimo. Ne mažiau reikšmingas ir neįgaliesiems pritaikytų sporto bazių trūkumas, trenerių, dirbančių su neįgaliaisiais, darbo apmokėjimo ir kvalifikacijos tobulinimo problemos. Nepalanki neįgaliųjų dalyvavimo sportinėje veikloje situacija nulėmė šio tyrimo esminių probleminių klausimų iškelimą: Kokie veiksniai lemia neįgaliųjų asmenų įsitraukimą į sportinę veiklą ir dalyvavimą joje? Kokią naudą neįgaliesiems teikia dalyvavimas sportinėje veikloje? Su kokiais vidiniais ir išoriniais sunkumais / kliūtimis neįgalieji susiduria dalyvaudami sportinėje veikloje? Kokį požiūrį į sporto organizacijas atskleidžia neįgaliųjų patirtys ir vertinimai?

Tyrimo metodai: mokslinės literatūros analizė, kokybinė turinio analizė (tyrimo instrumentas – pusiau struktūruotas interviu), lyginamoji analizė.

METODIKA

Empiriniam tyrimui pasitelkti 12 neįgaliųjų, turinčių arba turėjusių patirties dalyvavimo sportinėje veikloje, pasakojimai, neatsižvelgiant į informantų sportinės veiklos profesionalumo lygmenį. Į 29 Lietuvoje veikiančius neįgaliųjų sporto klubus elektroniniu paštu buvo nusiųstas prašymas-kreipimasis dėl dalyvavimo tyrime su pateikta informacija apie tyrimo tikslą ir eigą. Norą dalyvauti tyrime pareiškė 8 neįgaliųjų turintys sportininkai; 4 informantai buvo rekomenduoti jau tyrime dalyvavusių neįgaliųjų (sniego gniūžtės atrankos metodas). Kaip manoma, pakankamai mažą imtį galėjo lemti pasirinkto tyrimo instrumentas (pusiau struktūruotas interviu), tiesioginio kontakto būtinybė tarp informanto ir tyrėjo. Tyrimas vykdytas 2014 metų balandžio ir gegužės mėn. Informantų amžius svyruoja nuo 16 iki 47 metų. Didžioji dalis informantų (aštuoni) gyvena šalies didmiesčiuose. Buvo tirti devyni vyrai ir trys moterys, turintys įgytą / įgimtą fizinę arba sensorinę negalią. Didžioji dalis tirtų neįgaliųjų yra pelnę ne vieną sporto apdovanojimą. Informantų dalyvavimo sportinėje veikloje patirtis svyruoja nuo 4 mėnesių iki 21 metų.

Siekiant atskleisti sportuojančių neįgaliųjų požiūrį į dalyvavimą sportinėje veikloje, empirinio tyrimo metu naudotas *pusiau struktūruoto interviu metodas*. Tyrimo metu numatyti konkretūs klausimai / gairės, apimantys: 1) dalyvavimo sportinėje veikloje motyvus; 2) dalyvavimo sportinėje veikloje įtaką / reikšmę; 3) sportinės veiklos privalumus ir dalyvavimą ribojančius veiksnius; 4) sporto organizacijų ir trenerių kvalifikacijos vertinimą. Interviu analizei

taikytas *kokybinės turinio analizės metodas*. Duomenų analizei ir interpretacijai taip pat taikyta lyginamoji analizė.

Atliekant pusiau struktūruotą interviu su neįgaliais asmenimis, buvo laikomasi tokio pobūdžio tyrimams keliamų *etikos principų*: geranoriškumo, pagarbos asmens orumui, tolerancijos. Visi informantai turėjo vienodą teisę pasirinkti interviu vietą, laiką ir būdą. Keletas informantų nepanoro susitikti pokalbiui, todėl interviu vyko naudojantis *Skype* programa. Kiekvienas informantas interviu metu pateikė tokį informacijos kiekį, koks jis atrodė reikalingas ir tikslingas. Informantai sutiko dalyvauti tyrime savanoriškai, iš anksto žinodami tyrimo tikslą, pobūdį ir eigą. Analizuojant, sisteminant ir apibendrinant tyrimo duomenis, informantų konfidencialumas buvo išsaugotas jiems priskiriant autentiškus kodus (kodavimo pavyzdys pateiktas 1 lentelėje).

1 lentelė. Informantų charakteristikos

Informanto kodas	Lytis	Amžius	Išsilavinimas	Gyvenamoji vietovė	Negalia	Sportinės veiklos tipas*
V-V-P-IF-44-UV	Vyras	44	Vidurinis	Panevėžys	Įgimta fizinė	Ugdomasis varžybinis
V-A-Š-IS-47-VO	Vyras	47	Aukštasis	Šiauliai	Įgimta sensorinė	Varžybinis organizacinis
V-P-VR-IF-16-RU	Vyras	16	Pradinis	Vilkaviškio r.	Įgimta fizinė	Rekreacinis ugdomasis
M-V-V-IS-22-VE	Moteris	22	Vidurinis	Vilnius	Įgimta sensorinė	Varžybinis elitinis

Pastaba. * – sportinės veiklos tipai išskirti remiantis R. Adomaitienės (2003) sporto krypčių klasifikacija.

TYRIMO REZULTATAI IR APTARIMAS

Įsitraukimą į sportinę veiklą nulėmę veiksniai. Analizuojant pagrindinius veiksnius, nulėmusius negalią turinčių asmenų įsitraukimą į sportinę veiklą, galima pastebėti, kad svarbų vaidmenį atlieka aplinkiniai, su kuriais neįgalieji palaiko artimus socialinius ryšius. Didžioji dalis informantų į sportinę veiklą nusprendė įsitraukti paskatinti jau sportuojančių neįgaliųjų, draugų, bendramokslų, klasės vadovų ar kitų bendraminčių:

„<...> po to jau susipažinau su kolegom ir prasidėjo. Kviesdavo visur išlysti, pajudėti ir įsitraukiau, <...>“ (V-V-P-IF-44-UV).

„<...> visi pradėjo sakyti, kad esu labai perspektyvus. Tuomet nuvežė vėliau mane į lengvosios atletikos čempionatą <...>“ (V-A-V-IS-38-UV).

„Sportuot pradėjau nuo aštuntos klasės, mane juo užsiimti pastūmėjo klasės vadovė“ (V-V-K-IF-29-VO).

Kaip pasakojama, „mokykloje buvo įsikūręs sporto klubas, kurį sudarė tos mokyklos moksleiviai. Jie skatindavo kitus moksleivius dalyvauti įvairiuose sporto renginiuose“ (V-A-V-IS-38-UV). Atskleista, kad nuo pat vaikystės matytas sportuojančių tėvų pavyzdys lėmė ankstyvą domėjimąsi sportine veikla, o sportuoti pradėjusiam informantui V-A-Š-IS-47-VO pavyzdžiu tapo jau daugiau kaip 20 metų sportinėje veikloje dalyvaujanti žmona:

„Mano tėveliai, seneliai buvo sportiški, domėjosi viskuo, kas susiję su sportu. Jie ir įskiepijo manyje domėjimąsi sportu“ (V-V-K-ĮS-24-VE).

„Tiesiog nuo pat mažens tėtis mane veždavosi į visokias varžybas ir treniruotes kartu“ (V-P-VR-ĮF-16-RU).

Didžioji dalis neįgalių informantų pabrėžė, kad dalyvauti sportinėje veikloje nutarė iš asmeninių paskatų. Noras būti fiziškai aktyviems įkvėpė jų asmeninę motyvaciją būti sveikiems ir realizuoti save sportinėje veikloje. Po sėkmingo pasirodymo viename sporto renginyje, informantas V-A-V-ĮS-38-UV įgavo daugiau pasitikėjimo savo jėgomis ir motyvacijos toliau tęsti profesionalią sportinę veiklą. Informantas V-V-K-ĮF-29-VO atskleidė, kad iki klasės vadovės paskatinimo sportuoti minčių neturėjo, tačiau *„kai ūgtelėjo, tada jau norėjosi ir pačiam sportuoti daugiau“*. Sportine veikla užsiimantys neįgalieji skeptiškai vertina neaktyvius ir uždarus neįgalius žmones, kurie *„į viską žiūri tik juodomis spalvomis“*. Pasak neįgalių sportininkų, noras judėti ir neužsisklęsti savyje yra esminis motyvacijos šaltinis (M-V-V-ĮS-22-VE; V-P-VR-ĮF-16-RU).

Pažymėtina, kad sporto trenerių įtaka atsiskleidė tuomet, kai neįgalūs sportininkai jau dalyvavo sportinėje veikloje, tačiau tuo užsiėmė tik mėgėjiškai (ne profesionaliai). Kaip nurodė neįgalūs sportininkai, paskatinti trenerių jie pradėjo sportuoti varžybų tikslais ir perėjo į profesionalus:

„Gerai prabėgau ir Lietuvos aklyjų lengvosios atletikos rinktinės treneris pastebėjo mane ir pakvietė atstovauti rinktinei“ (M-V-Š-ĮS-38-VE).

„<...> nu treneris, anksčiau jis dirbo federacijoje, <...> ir pamatė, kad gerai plaukiuju, kažką moku, ir pasakė, kad tau reiktų jau stipriau mokytis, jeigu tu nori kažką rimčiau veikt“ (M-V-V-ĮS-22-VE).

Atliktas tyrimas atskleidė, kad besikeičiančios visuomenės nuostatos taip pat yra reikšmingas veiksnys, nulėmęs / lemiantis aktyvų neįgaliųjų įsitraukimą į sportinę veiklą. Kaip pasakojama, *„gimiau gūdžiam sovietmety. Iš to galima spręst, kad sportuoti pradėjau gana vėlai, nes juk tada neįgaliųjų „nebuvo“, „kai aš pradėjau, mes juk, kaip sakoma, išlindom į dienos šviesą, o iki to buvom už visuomenės borto“ (V-V-P-ĮF-44-UV).*

Dalyvavimo sportinėje veikloje reikšmė. Svarstydami apie sportinės veiklos teikiamus privalumus ir sukeltus pokyčius, neįgalūs sportininkai pirmiausia pabrėžė sveikatos aspektą teigdami, kad sportinė veikla yra neabejotinai veiksminga sveikatinimo ir reabilitacijos priemonė:

„<...> sustiprino ne tik sveikatą, bet ir pagerino orientaciją, erdvės pojūtį, pusiausvyrą, ir tai dar ne visi dalyvavimo sportinėje veikloje privalumai“ (V-V-V-ĮF-37-VE).

„<...> tai pats geriausias sveikatos motoras. Jokių vaistų, jokio antsvorio“ (V-A-Š-ĮS-47-VO).

Sporte dalyvaujantys neįgalūs vyrai akcentavo fiziškai sustiprėjusi kūną, moterys – sportinės veiklos naudą figūrai ir laikysenai. Kaip pastebima, sportuojant pagerėjo dvasinė ir psichologinė būseną, todėl užsiimti sportine veikla rekomenduotina *„kiekvienam, kuris rūpinasi savo sveikata, ne tik išorine, bet ir vidine, dvasine“ (V-V-K-ĮS-24-VE).* Galima teigti, kad sportas neįgaliems asmenims taip pat yra savirealizacijos priemonė / būdas – didžioji dalis tirtų informantų teigė sportinėje veikloje atradę save ir galimybę būti naudingais. Dalyvaudami sporto

varžybose, treniruotėse, stovyklose neįgalieji įsitraukia į visuomenę ir šitaip prisideda prie teigiamo neįgaliųjų įvaizdžio formavimo, stereotipinio požiūrio paneigimo.

Dalyvavimas sportinėje veikloje neįgaliesiems atvėrė platesnes galimybes keliauti po pasaulį, pamatyti skirtingas kultūras ir kitose šalyse gyvenančių neįgaliųjų situaciją:

„Pamačiau daugiau pasaulio, ne tik namų sienas ir lubas. Buvau išvykęs į Latviją, Estiją, Prancūziją“ (V-V-P-IF-44-UV).

„<...> JAV, Australija, beveik visą Europą apkeliavau, Braziliją“ (V-V-V-IF-37-VE).

„kažkaip įdomu ir išvažiuoji į kitą šalį, pamatai miestą, vis tiek yra kažkiek tai laiko pasivaikščiot, pamatai, kaip kas gyvena, kaip kiti neįgalieji sportuoja kitoj šaly“ (M-V-V-IS-22-VE).

Bendravimo galimybės neįgaliesiems taip pat yra labai reikšmingas. Neįgalūs sportininkai akcentavo, kad dalyvaujant treniruotėse ar varžybose atsiranda galimybė bendrauti su kitais sportininkais, užmegzti naujas pažintis, atrasti bendraminčių:

„Bet svarbiausiai, atradau daug bendraminčių, pažinčių, bendravimo <...>“ (M-V-Š-IS-38-VE).

„Eidavau į treniruotes su malonumu; ne tik sportuoti, bet ir dėl to, kad bus linksma, visi nuolat juokelius laidydavo“ (V-V-P-IF-44-UV).

„Jau ir porą draugų susiradau iš komandos, nors visi vyresni, aišku, bet vis tiek gerai sutariam, pamoko mane visko, pataria, kai ilgai jau sportuoja patys, žino daug“ (V-P-VR-IF-16-RU).

Keli profesionaliai sportuojantys neįgalieji teigė, kad dalyvavimas sportinėje veikloje suteikia ir finansinę naudą (*„<...> aš gaunu sportinę stipendiją, tad sportas man yra darbas“*, V-V-K-IS-24-VE). Visgi svarbu atkreipti dėmesį į tai, kad iš sportinės veiklos gaunantys pajamų informantai yra krepšinio atstovai, todėl galima daryti prielaidą, kad tiek „sveikųjų“, tiek neįgaliųjų šios šakos sportui yra skiriama didžiausia finansinė parama. Išskirtinis buvo informanto V-A-V-IS-38-UV atvejis, kurio dalyvavimas sportinėje veikloje tapo studijų ir profesinio kelio pagrindu:

„norint įstoti i VPU šitą specialybę, reikėjo vykdyti tam tikrus normatyvus. Tai man reikėjo būtinai sportuoti, kad juos įvykdyčiau ir būčiau rinktinės narys. Dirbant su regėjimo negalią turinčiais vaikais, pačiam reikia būti sportuojančiam, nes juos reikia praveisti, pavyzdžiui, 100 metrų bėgant ar kitus normatyvus vykdam. Ir apskritai, būti jiems pavyzdžiu. O vadovavimui aklųjų sporto federacijoje praeitas sportinis kelias padeda, nes žinau skaudžiausius dalykus, kur reikia mums pasitempti“ (V-A-V-IS-38-UV).

Dalyvavimą sportinėje veikloje ribojantys veiksniai. Tyrimo metu neįgalūs sportininkai pabrėžė, kad savo pavyzdžiu ir pastangomis stengiasi pritraukti kitus neįgaliuosius, ypač negalią turintį jaunimą, dalyvauti sportinėje veikloje, tačiau savo pastangas apibūdina kaip nesėkmingas. *„Dabar neįgalieji, ypač jaunimas, visko prisotinti. O kai kažko turi daug – nieko ir nesinori“ (V-V-P-IF-44-UV).* Interviu metu taip pat buvo atskleista, kad ir sportinėje veikloje dalyvaujantiems neįgaliesiems tam tikru gyvenimo etapu buvo pritrūkę motyvacijos:

„bandžiau bėgioti ir būdamas studentas, Panemunėje, kažkaip mėgau judėti visada. Bet pabandęs porą mėnesių, nutraukiau šį užsiėmimą. Dabar galvoju, kad taip nutiko todėl, kad neturėjau bendraminčių, o vienam pasidarė per sunku prisiversti tamsiais žiemos vakarais išlysti lauk“ (V-A-Š-IS-47-VO).

„Tai čia jau nuo jų pačių noro priklauso, nenorės – nesportuos, kad ir ką tu jiems žadėtum. <...> tiek metų ariau per kelias sporto šakas – tai ir noras dinga“ (V-V-P-IF-44-UV).

Ne mažiau svarbus veiksnys, ribojantis neįgalių asmenų dalyvavimą sportinėje veikloje, yra netikėtai užklupusios / užklumpančios sveikatos problemos ar sportuojant patirtos traumos, neretai nulemiančios ir (laikiną) pasitraukimą iš profesionaliojo sporto:

„nors sportuodamas ir stiprinu sveikatą, būna kad ir retai pasitaiko tokių ne pačių maloniausių traumų ar sužeidimų. Yra tekę smegenų sutrenkimą treniruotės metu gauti, tai teko ilgai nesportuoti ir atsigavinėti“ (V-V-V-IF-37-VE).

„va buvo vieną kart per varžybas <...> paslydau, žiauriai susimušiau koją, bet ką daryt, turi plaukt, nes būtume iškritę mes; turėjau pasiaukot dėl komandos“ (M-V-V-IS-22-VE).

Kaip pabrėžė tirti informantai, finansinės paramos trūkumas yra vienas svarbiausių veiksnių, ribojančių neįgaliųjų dalyvavimą bet kurioje sportinėje veikloje – tiek profesionalioje, tiek neprofesionalioje:

„dėl lėšų stygiaus iš tikrųjų sportininkai išvyksta į vienas pasiruošimo tarptautines varžybas ir į Europos ar pasaulio čempionatą. Kai kiti sportininkai per metus turi minimum 2 tarptautinius startus ir čia kalba eina apie aukšto meistriškumo sportininkus“ (V-A-V-IS-38-UV).

Galima teigti, kad finansinės paramos trūkumas apriboja sportuojančių neįgaliųjų pasirengimą sporto varžyboms ir meistriškumo lygį, specialaus sporto inventoriaus, kaip antai, sportinių vežimėlių, įsigijimo galimybes („<...> brangūs vežimėliai ir ne visi klubai esantys Lietuvoje gali juos įpirkti“, V-V-A-IF-26-VE).

Interviu metu buvo akcentuojami aplinkos nepritaikymo ir regioniniai ypatumai. Kaip nurodoma, dėl nepritaikytos sporto aplinkos ir sporto inventoriaus prastėja ne tik treniruočių kokybė, bet ir sportininkų pasirengimas. Tuo tarpu mažesniuose šalies miestuose gyvenantys neįgalieji turi itin ribotas sportinės veiklos galimybes dėl sporto klubų nebuvimo gyvenamojoje vietoje. Akcentuojama, kad didžioji dalis sporto organizacijų telkiasi didmiesčiuose, tuo tarpu mažesnėse vietovėse nėra sudaromos galimybės neįgaliesiems asmenims įsitraukti į sportinę veiklą ir, o ypač užsiimti profesionaliu sportu:

„kaip aš sakau, ne treniruotė būna, o plūduriavimas kažkoks tai. Neįmanoma normaliai treniruotis, turėtų būt kažkaip suskirstytas laikas“ (M-V-V-IS-22-VE).

„<...> čia, Dievo užmirštam krašte, tai apie tokius dalykus net svajot neverta. Arčiausiai, kur galėjau važiuot – tai yra Kaunas“ (V-P-VR-IF-16-RU).

Didžioji dalis tirtų sportuojančių neįgaliųjų sporto trenerių veiklą vertina teigiamai akcentuodami, kad trenerių kvalifikacija yra aukšta, jų darbo metodika paremta ilgamete patirtimi ir gerais rezultatais. Nepaisant paminėtų teigiamybių, treneriams vis dar stinga specifinio darbo su neįgaliais sportininkais išmanymo:

„<...> kaip treneriai jie gal ir geri, bet va pernai rinktinei davė sveikųjų trenerį, kuris nieko su neįgaliaisiais nedirbęs, tai ir jam buvo sunku, ir mum“ (V-V-A-IF-26-VE).

„Deja, tik retas treneris atsižvelgė į specifiką, kad sportininkas blogai mato. Pavyzdžiui, numetei diską. Kaip jį susirasti? Treneris nesuka galvos, kaip išspręsti tokią situaciją“ (V-A-Š-IS-47-VO).

„sporto klube, kuriame šiuo metu dirbu, nėra nei vieno etatinio trenerio, nes paprasčiausiai jiems nėra iš ko mokėti padorių atlyginimų. Turime vieną trenerį savanorį, kuriam esu labai dėkinga už pagalbą“ (M-V-Š-IS-38-VE).

Didžioji dalis neįgalių informantų teigė esantys nusivylę sporto organizacijų veikla ir ją vertino nepalankiai. Jų nuomone, organizacijos nesirūpina sporto inventoriumi ir nesistengia sudaryti palankių sąlygų neįgaliesiems dalyvauti sportinėje veikloje:

„žiūrint ir Lietuvos čempionatą, tai labai mažai varžybų, kadangi būna tik du turai per metus, <...> mažai kažkokių papildomų turnyrų organizuoja, tik vieną per metus Anykščiuose, į kurį ir nedaug komandų atvažiuoja, kokios tik 4–5, tad nėra kur tobulėt“ (V-V-A-IF-26-VE).

„Nesu patenkintas, nes niekuo nesirūpina, nei sportininkais, nei apranga, nei inventoriumi. Pavyzdžiui, nuperka sportbačius už 150 litų, nors geri sportbačiai kainuoja apie 400 litų ir daugiau“ (V-V-V-IF-37-VE).

Neįgaliųjų sporto organizacijoje dirbančio informanto požiūriu, *„daug kas kaltina organizacijas, bet jos gi yra priklausomos nuo valstybės. Neįgaliųjų sporto organizacijos rūpinasi tiek, kiek joms leidžia valstybė“ (V-A-V-İS-38-UV).* Sporto organizacijų palaikymą bei supratimą išreiškė ir neįgaliųjų sporto klube savanoriaujantis informantas. Jo pastebėjimu, *„neįgaliųjų klubai išgyvena su pačiomis minimaliausiomis išlaidomis. Jiems skiriama labai mažai pinigų. Pasiseka tiems, kurie turi savo veikloje vadovą fanatiką, kuris neskaičiuoja nei pinigų, nei laiko“ (V-A-Š-İS-47-VO).*

Daugelis informantų, kurie sportinėje veikloje dalyvauja varžybų tikslais ir turi dalyvavimo užsienio šalyse organizuojamuose sporto renginiuose patirtį, akcentavo, kad Lietuvoje neįgaliųjų sportui skiriama per mažai pinigų ir visuomenė per mažai informuojama apie neįgaliųjų sportininkų pasiekimus. Pabrėžiama, kad Lietuvoje reikalinga sukurti neįgaliųjų sporto strategiją ir remtis kitų šalių gerosios patirties pavyzdžiais.

İSVADOS

1. Dalyvavimas sportinėje veikloje neįgaliųjų gyvenime yra labai reikšmingas ir lemia teigiamus pokyčius tiek asmens sveikatos, tiek savirealizacijos ir socializacijos požiūriu. Neįgaliųjų įsitraukimą į sportinę veiklą lemia aplinkinių žmonių (draugų, pažįstamų, bendraminčių, bendramokslių) padaršinimas, tačiau vienas reikšmingiausių stimulų yra neįgaliojo asmeninė motyvacija. Kultivuoti sporto šaką profesionaliai neįgaliuosius paskatina treneriai, išvelgdami perspektyvas siekti puikių rezultatų. Dalyvaudami sportinėje veikloje neįgalieji įsitraukia į visuomenę, keičia nusistovėjusį stereotipinį požiūrį į neįgaliuosius, užimtumas padeda įprasminti save veikloje ir susikoncentruoti siekiant tikslo.
2. Dalyvaudami sportinėje veikloje, neįgalūs asmenys susiduria ir su vidiniais bei išoriniais barjeriais. Vienas reikšmingiausių vidinių trikdžių yra motyvacijos trūkumas, netikėtai atsiradusios sveikatos problemos, treniruočių ar varžybų metu patirtos traumos. Neretai susiduriama su nepritaikytomis aplinkos sąlygomis, o finansavimo trūkumas yra vienas svarbiausių veiksnių, ribojančių neįgaliųjų dalyvavimą sportinėje veikloje ir profesionalaus sporto galimybes.
3. Trenerių kvalifikaciją sportinėje veikloje dalyvaujantys neįgalieji vertina teigiamai dėl taikomos treniravimo technikos ir jos dėka pasiektų sportinių rezultatų, tačiau kai kuriems neįgaliųjų sporto treneriams vis dar stinga bendravimo ir darbo su neįgaliaisiais patirties. Vertindami sporto organizacijų veiklą, neįgalieji vieningai sutiko, kad neįgaliųjų sporto srityje kylančias problemas ir kliūtis lemia ypač juntamas finansavimo trūkumas.

LITERATŪRA

1. Jungtinių Tautų neįgaliųjų teisių konvencija ir jos fakultatyvus protokolai. (2010). *Valstybės žinios*, 71, 3561. Prieiga internetu: http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=335882 [žiūrėta 2014 07 20].
2. Kavaliauskas, V., Vaitkevičius, J. V. (2013). Neįgaliųjų dalyvavimas sporto klubų veikloje. *Specialusis ugdymas*, 2(29), 65–78. Prieiga internetu: <http://etalpykla.lituanistikadb.lt/fedora/objects/LT-LDB-0001:J.04~2013~1390744964852/datastreams/DS.002.0.01.ARTIC/content> [žiūrėta 2014 08 17].
3. Mockevičienė, D., Savenkoviėnė A. (2012). Aspects of life quality of persons with physical disabilities. *Social Welfare Interdisciplinary Approach*, 2(2), 84–94.
4. Nutarimas dėl Nacionalinės neįgaliųjų socialinės integracijos 2013–2019 metų programos patvirtinimo.(2013). *Valstybės žinios*, Nr. 137-7021, lapkričio 21 d., Nr. 1408.
5. Požėrienė, J., Reklaitienė, D., Lašvokaitė, S. (2013). Fizinę negalią turinčiųjų sveikatos stiprinimas rekreacine veikla. *Sportinį darbingumą lemiantys veiksniai (VI): mokslinių straipsnių rinkinys* (Sud. A. K. Zuoza) (pp. 186–193). Kaunas: Lietuvos sporto universitetas. Prieiga internetu: http://www.lsu.lt/sites/default/files/paveiksleliai/sreaipsniu_rinkinys_2013.pdf [žiūrėta 2014 08 17].
6. Radzevičienė, L. (2007). Neįgalių asmenų psichosocialinių lūkesčių tenkinimo galimybės sportinėmis veiklomis. *Specialusis ugdymas*, 2(17), 157–164. Prieiga internetu: <http://etalpykla.lituanistikadb.lt/fedora/get/LT-LDB-0001:J.04~2007~1367163445655/DS.002.0.01.ARTIC> [žiūrėta 2014 08 17].
7. Ruolytė-Verschoore, R. (2012). *Neįgaliųjų studentų dalyvavimas Lietuvos aukštosiose mokyklose: daktaro disertacija*. Prieiga internetu: http://vddb.library.lt/fedora/get/LT-eLABa-0001:E.02~2013~D_20130410_102241-43039/DS.005.0.01.ETD [žiūrėta 2014 07 28].
8. Samsonienė, L., Adomaitienė, R., Krivičiūtė, J. Ir kt. (2008). Neįgaliųjų socializacija taikomojoje fizinėje veikloje. *Medicina*, 44(11), 877–884. Prieiga internetu: <http://medicina.kmu.lt/0811/0811-09l.pdf> [žiūrėta 2014 07 28].
9. Samsonienė, L., Baubinas, A., Adomaitienė, R. ir kt. (2010). Neįgaliųjų sportininkų gyvenimo kokybė ir kai kurie lygių galimybių aspektai. *Medicina (Kaunas)*, 46(3), 211–218. Prieiga internetu: <http://medicina.kmu.lt/1003/1003-09l.pdf> [žiūrėta 2014 07 28].
10. Skučas, K. (2012 a). Asmenų, patyrusių nugaros smegenų pažeidimą, dalyvavimo sportinėje veikloje kliūtys ir galimybės. *Sportinį darbingumą lemiantys veiksniai (V): mokslinių straipsnių rinkinys* (Sud. A. K. Zuoza) (pp. 168–173). Kaunas: Lietuvos sporto universitetas. Prieiga internetu: http://www.lsu.lt/sites/default/files/dokumentai/mokslas/doktorantura/2013/sreaipsniu_rinkinys_2012.pdf [žiūrėta 2014 08 28].
11. Skučas, K., Mockevičienė, D. (2009). Nugaros smegenų pažeidimą patyrusių asmenų gyvenimo kokybę sąlygojantys veiksniai. *Specialusis ugdymas*, 2(21), 35–42.

12. Skučas, K. (2010). Sportuojančių ir nesportuojančių Lietuvos fiziškai neįgalių asmenų socializacijos galimybės psichosocialinės sveikatos aspektu. *Filosofija. Sociologija*, 21(2), 179–185.
13. Skučas, K. (2012 b). Vežimėlių krepšinio žaidėjų fizinių ypatybių ugdymas taikant vežimėlių krepšinio programą. *Sportinį darbingumą lemiantys veiksniai (V): mokslinių straipsnių rinkinys* (Sud. A. K. Zuoza) (pp. 163–167). Kaunas: Lietuvos sporto universitetas. Prieiga internetu: http://www.lsu.lt/sites/default/files/dokumentai/mokslas/doktorantura/2013/sreaipsniu_rinkinys_2012.pdf [žiūrėta 2014 08 28].

PARTICIPATION OF DISABLED PEOPLE IN SPORTS: ATTITUDES OF DISABLED SPORTS PARTICIPANTS

Marija Pociūnaitė, Ugnė Žalkauskaitė

Kaunas University of Technology, Kaunas, Lithuania

ABSTRACT

Research background. According to the United Nations Convention on The Rights of Persons with Disabilities (ratified in Lithuania in 2010), inclusion as well as participation in sports activities enable people with disabilities to disclose their needs as well as create a possibility to raise problems and suggest appropriate solutions. In addition, people with disabilities become more visible and that causes social dialogue between disabled people and “healthy” society. However, disabled people face conditions that either restrict/limit or encourage participating in particular areas. L. Samsonienė et al. (2010) state that participation of disabled people in sports depends on three interrelated groups of factors: health condition, environment (physical and social) as well as individual aspects such as gender, age, motivation, upbringing etc. According to V. Kavaliauskas and J. V. Vaitkevičius (2013), participation in sports activities of disabled people is caused by willingness to enhance their health and by the need of self-actualization. Researchers (Samsonienė et al., 2010; Skučas, 2010; Skučas, Vozbutas, 2008; Ruolytė-Verschoore, 2012; Požerienė et al., 2013) show that people with disabilities who take part into some kind of activities are more likely to succeed taking an advantage of opportunities than disabled people who are under-motivated to participate and emphasize environmental restriction as well.

The aim of study was to disclose experience as well as attitudes towards participation in sports of disabled participants.

Methods. Semi structured interview was used in this study. The sample included twelve people (informants) with physical or sensory disabilities. The essential sampling criterion was experience (current or former) in some kind of sports activities regardless of its professional level. The research was carried out in April-May, 2014. Semi structured interview was based on these guidelines: 1) motives and significance of participation in sports, 2) advantages of participation in sports and factors limiting participation, 3) evaluation of sport organizations as well as qualification of coaches. Analysis of interviews was based both on qualitative content analysis and comparative analysis.

Results. Participation of people with disabilities in sports activities is encouraged by friends, relatives, family members; however one of the most important factors is motivation of disabled people. Participation in physical activity leads not only to positive changes in personal health but also to self-realization and integration/socialization of individuals. However, people with disabilities face internal as well as external obstacles by taking part in sports. One of the most important internal issues is a lack of motivation, health problems, traumas etc. Unsuitable environment for disabled people and low funding/support of sports organizations for people with disabilities limit their opportunities to participate in sports. It is noted that coaches lack communication and working experience with disabled people.

Keywords: people with disabilities, participation, sports activities.

ЛЮДЕЙ С ОГРАНИЧЕННЫМИ ВОЗМОЖНОСТЯМИ УЧАСТВОВАНИЕ В СПОРТИВНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ: ВЗГЛЯД ЛЮДЕЙ С ОГРАНИЧЕННЫМИ ВОЗМОЖНОСТЯМИ, ЗАНИМАЮЩИХСЯ СПОРТОМ

Мария Поциунайте, Угне Жалкаускайте

Каунасский технологический университет, Каунас, Литва

РЕЗЮМЕ

Основные исследования. Как было подчёркнуто в конвенции прав людей с ограниченными возможностями Организации Объединённых Наций, ратифицированной в Литве в 2010 году, участие и включение людей с ограниченными возможностями в спортивную деятельность выражается существенными принципами, через которые появляется возможность выдвинуть проблемы и предложить возможные способы их решения. Люди с ограниченными возможностями становятся более заметными и это способствует большему социальному диалогу между людьми с ограниченными возможностями и здоровой общественностью. Основываясь взглядом Л. Самсолиене и др. (2010), участие людей с ограниченными возможностями в спортивной деятельности может быть обусловлено тремя группами взаимодействующих факторов: состоянием здоровья, окружающей средой (физической и социальной) и личными факторами (пол, возраст, воспитание, мотивация). Как показывают исследования (Самсолиене и др., 2010; Скучас, 2010; Пожерене и др., 2013), люди с ограниченными возможностями, которые участвуют в какой либо деятельности, более успешно преодолевают ситуации выбора и доступности, лучше используются существующими возможностями чем пассивные неучаствующие в деятельности люди с ограниченными возможностями, которые более склонны подчёркивать недостатки окружающей среды.

Цель исследования – исследовать взгляд людей с ограниченными возможностями, занимающихся спортом на участие в спортивной деятельности.

Методика. Для эмпирического исследования использован метод полуструктурного интервью. Выборка исследования – двенадцать информантов, имеющих физические или сенсорные немощи. Основопологающим критерием отбора информантов являлся бывший или имеющийся опыт участия в спортивной деятельности, невзирая на уровень спортивного профессионализма. Исследование проводилось с апреля по май 2014 года. Анализ данных проводилось на основе метода качественного анализа содержания.

Результаты. Участие в спортивной деятельности обуславливает позитивные сдвиги как в области личного здоровья, так и в областях самореализаций и втягивания социализации. Участвуя в спортивной деятельности люди с ограниченными возможностями сталкиваются как со внутренними, так и со внешними препятствиями. Одной из существеннейших внутренних препятствий является недостаточная мотивация, а также проблемы здоровья, получение травмы. Нередко они сталкиваются с неприспособленной средой, недостаточным финансированием и поддержкой спортивных организаций людей с ограниченными возможностями.

Ключевые слова: люди с ограниченными возможностями, участие, спортивная деятельность.